

ІНДЕКС КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПОДороЖЕЙ І ТуРИЗМУ

Розглянуто складові індексу конкурентоспроможності країни у сфері подорожей і туризму, проаналізовано показники конкурентоспроможності України на світовому туристичному ринку.

Ключові слова: міжнародний туризм, світовий ринок туристичних послуг, індекс конкурентоспроможності у сфері подорожей і туризму, показники конкурентоспроможності країни у сфері туризму, фактори конкурентоспроможності країни у сфері туризму

Туристичний сектор має важливе значення для економічного розвитку країн, оскільки сприяє зростанню зайнятості населення, збільшенню національного доходу, покращенню платіжного балансу. На міжнародний туризм у 2009 р. припадало 30% світового експорту послуг та до 45% експорту послуг в країнах, що розвиваються. Крім того, в індустрії туризму за цей період було створено 77 млн. робочих місць (2,7% від усіх працюючих) і 220 млн. робочих місць у суміжних галузях (7,6% від усіх працюючих) [1].

До світового ринку туристичних послуг все активніше залучається Україна. Туризм є відносно невеликою частиною вітчизняної економіки з точки зору його внеску у загальний ВВП і зайнятість населення. У 2008 р. частка туристичної індустрії у ВВП країни склала 2451 млн. дол. США, тобто 1,6% від загального ВВП, зайнятість населення у даній сфері становила 270 чол. на 1000 робочих місць, що склало 1,3% від загального числа зайнятих [2]. У 2007 р. частка туристичної індустрії у ВВП склала 1,9%, а зайнятість населення становила 313 тис. чол., тобто 1,5% від загального числа зайнятих [3]. Як бачимо, на фоні високих темпів розвитку світового туризму країна виглядає досить скромно.

Хоча Україна має унікальні природно-рекреаційні ресурси, історико-культурні пам'ятки та зони різноманітних форм відпочинку, її конкурентоспроможність на світовому ринку туристичних послуг є досить низькою. Аналіз показників, які складають індекс конкурентоспроможності України у сфері подорожей і туризму є актуальним завданням, оскільки дозволить виявити існуючі проблеми розвитку сектору.

Серед авторів, які розглядають питання розвитку конкурентоспроможного ринку туристичних послуг, можна виділити Ю. Аванесова, А. Александрову, В. Бабарицьку, Н. Ващенко, А. Виноградську, В. Гуляєва, А. Добровольську, Г. Долматова, В. Євдокименка, Є. Єгорова, Р. Заблоцьку, Н. Кабушкіна, В. Квартальнова, А. Мазаракі, Н. Моїсєєву, Н. Никифорову, Б. Осадіна, І. Ополченова, Г. Папіряна, В. Сапрунову, В. Сеніна, В. Федорченка, В. Фомічева, А. Чудновського, В. Шмагіну та ін. Більшість фахівців зазначають, що підвищення конкурентоспроможності національних туристичних послуг має значний вплив на розвиток в'їзного туризму.

Метою написання статті є аналіз складових індексу конкурентоспроможності України на світовому туристичному ринку.

Для визначення конкурентного статусу країн у сфері надання туристичних послуг експерти Всесвітнього

економічного форуму у співпраці з представниками Booz & Company, Deloitte, Міжнародної асоціації повітряного транспорту (IATA), Міжнародного союзу охорони природи (IUCN), Всесвітньої туристичної організації (UNWTO) і Всесвітньої Ради з подорожей і туризму (WTTC) щорічно розробляють індекс конкурентоспроможності країн у сфері подорожей і туризму (ТТСІ).

ТТСІ дозволяє визначити перешкоди для успішного розвитку туризму на національному рівні та розробити конкретні заходи для покращення конкурентоспроможності держав на світовому ринку туристичних послуг.

Індекс конкурентоспроможності країни у сфері подорожей і туризму складається з трьох субіндексів: нормативно-правова база у сфері туризму; туристичне бізнес-середовище та інфраструктура; людські, культурні та природні ресурси кожної країни у сфері туризму (рис. 1). Вони містять 14 груп показників, які об'єднують 73 фактори.

1. Державна політика і регулювання у сфері туризму визначають ступінь сприяння політичного середовища розвитку туристичного сектора в країні. Факторами даної групи є: надання переваг зарубіжним власникам; застереження майнових прав; заохочення прямих іноземних інвестицій; необхідність віз і складність їх одержання; відкритість країни для двосторонніх угод про повітряне сполучення; прозорість державної політики у сфері туризму; час та витрати для відкриття бізнесу.

2. Політика уряду щодо охорони навколишнього середовища і фактори, які сприяють підвищенню його екологічної стійкості мають вирішальне значення для забезпечення туристичної привабливості країни в майбутньому. До факторів даної групи відносять: жорсткість та ступінь регулювання екологічних норм; сталий розвиток туристичної індустрії; викиди вуглекислого газу; концентрація твердих частинок у повітрі; зникаючі види флори і фауни; ратифікація конвенцій по охороні природи.

3. Безпека є найважливішим чинником, що визначає туристичну конкурентоспроможність країни. Туристи утримуються від поїздок у небезпечні країни, що робить їх менш привабливими для розвитку туристичного сектора. Тут приймаються до уваги наступні фактори: затрати бізнесу на боротьбу з тероризмом, злочинністю і насильством; надійність поліції; кількість дорожньо-транспортних пригод.

4. До факторів, які визначають рівень охорони здоров'я і санітарії в країні відносять: кількість лікарів та лікарняних ліжок; доступність засобів покращення

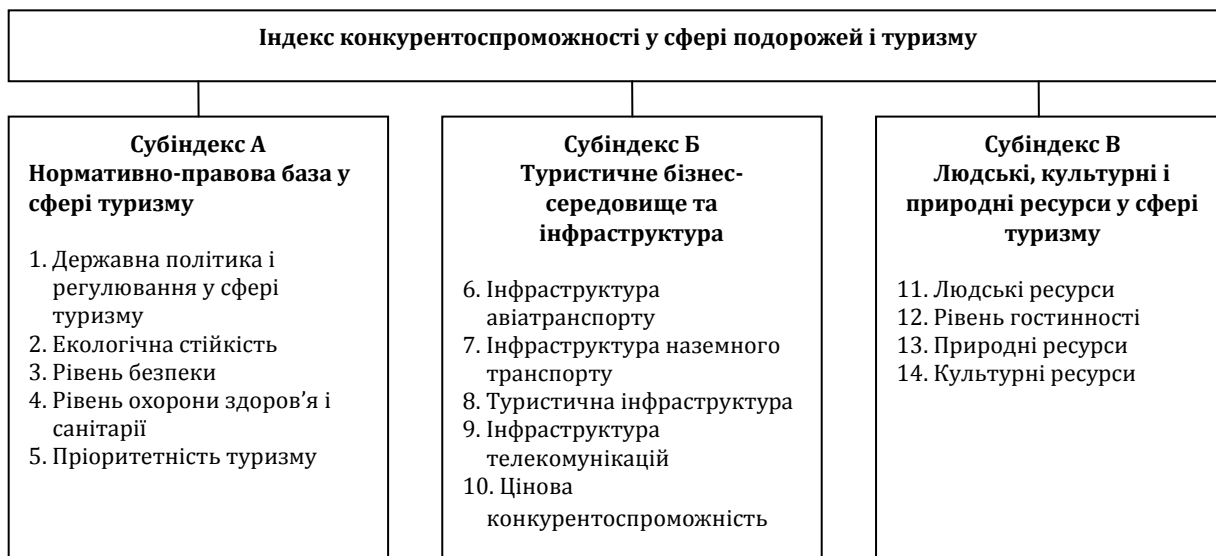

Рис. 1. Складові індексу конкурентоспроможності у сфері подорожей і туризму [4]

санітарії; доступність питної води хорошої якості.

5. Факторами надання урядом країни пріоритетності розвитку туристичної сфери виступають: визнання урядом пріоритетності розвитку туристичної індустрії; бюджетні витрати на туризм; ефективність маркетингу і брендингу для приваблення туристів; участь країни в міжнародних туристичних виставках.

6. Інфраструктура авіатранспорту забезпечує авіасполучення як всередині країни, так і за її межами. Її факторами є: якість інфраструктури; внутрішні і міжнародні рейси; внутрішній пасажиро-кілометраж; міжнародний пасажиро-кілометраж; вильоти на 1000 населення; щільність мережі аеропортів; кількість авіакомпаній; мережа міжнародних авіасполучень.

7. Важливе значення для зручного переміщення по країні має якість інфраструктури наземного транспорту. При цьому враховується такі фактори як: якість доріг; якість інфраструктури залізниць і портів; якість національної транспортної мережі; густота мережі автодоріг.

8. Факторами оцінки туристичної інфраструктури є: кількість готельних номерів; наявність великих компаній по оренді автомобілів; наявність банкоматів, що приймають картки VISA.

9. Враховуючи зростаюче значення інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для сучасної туристичної індустрії, у т. ч. для планування туристичних маршрутів, купівлі проїзних квитків і бронювання проживання, експерти оцінюють їх за такими факторами: використання Інтернету бізнесом; кількість користувачів Інтернету; кількість стаціонарних телефонів; широкосмуговий доступ до Інтернету; кількість абонентів мобільного зв'язку.

10. При визначенні цінової конкурентоспроможності туристичної індустрії приймаються до уваги наступні фактори: податки і збори в аеропортах; паритет купівельної спроможності; оподаткування в країні; рівень цін на паливо; відносна вартість розміщення в готелі.

11. Людські ресурси. Цей показник складається з двох груп: навчання і тренінги та доступність кваліфікованої робочої сили. Факторами першої групи є: кількість населення, що має початкову освіту; кількість населення, що має середню освіту; якість системи освіти; локальна доступність спеціалізованих послуг з навчання та тренінгових послуг; ступінь підготовки кадрів. До факторів другої групи відносяться: практика найму та звільнення працівників; залучення іноземної робочої

сили; поширеність ВІЛ; внесок бізнесу у боротьбу з ВІЛ/СНІДом; середня тривалість життя в країні.

12. Рівень гостинності визначає ступінь відкритості країни для туризму та іноземних гостей. Факторами оцінки є: рівень відкритості для туризму; ставлення населення країни до іноземних туристів; можливість продовження термінів ділових поїздок.

13. Країни, які в змозі запропонувати туристам доступ до природних активів мають виражену конкурентну перевагу. До факторів оцінки відносять: кількість природних об'єктів світової спадщини; території, які знаходяться під охороною; якість природного середовища; всесвітньо відомі види флори і фауни.

14. Факторами оцінки культурних ресурсів є: культурні об'єкти світової спадщини; кількість спортивних стадіонів; кількість міжнародних ярмарок і виставок в країні; експорт у сфері культури і мистецтва.

У рейтингу конкурентоспроможності у сфері подорожей і туризму Україна вже два роки поспіль займає 77 місце серед 133 країн світу. Розглянемо показники конкурентоспроможності України у сфері туризму за останні три роки (табл. 1).

По показнику державної політики і регулювання у сфері туризму Україна у 2009 р. займала 104 місце. Це викликано низькими позиціями у наданні переваг зарубіжним власникам (122 місце); застереженні майнових прав (123 місце); заохоченні прямих іноземних інвестицій (120 місце) [4]. Негативна оцінка загального відношення до іноземних інвесторів впливає на залучення інвестицій в готельний сектор до Євро-2012.

Щодо охорони природи та її стійкого розвитку, то у 2009 р. Україна займала 79 місце, що на 30 позицій вище, ніж у 2007 р. Ця низька позиція пояснюється тим, що по жорсткості та ступеню регулювання екологічних норм країна займає 124 місце у світі [4; 6]. Розвиток туристичної індустрії, особливо створення нових інфраструктурних проектів проходить без врахування стійкості по відношенню до навколишнього середовища і національного використання природних ресурсів.

Фізична безпека в країні є критичним фактором, що визначає її конкурентоспроможність у сфері туризму. Рівень безпеки в Україні є досить низьким – 86 позиція у 2009 р., крім того сильно виражена недовіра до правоохоронних органів – 105 місце у світі [4].

Своєю високою 18 позицією по рівню охорони здоров'я і санітарії у 2009 р. (2007 р. – 39 місце) Україна зобов'язана третьому місцю в світі по кількості

Таблиця 1. Показники конкурентоспроможності України у сфері туризму

Показник	Місце в рейтингу, рік			Динаміка змін, р.р.		Бал 2009 р.
	2009	2008	2007	2008 /2007	2009 /2008	
Державна політика і регулювання у сфері туризму	104	100	88	-12	-4	3.8
Екологічна стійкість	79	83	109	+26	+4	4.3
Рівень безпеки	86	93	73	-20	+7	4.7
Рівень охорони здоров'я і санітарії	18	17	39	+22	-1	6.4
Пріоритетність туризму	87	96	90	-6	+9	4.0
Інфраструктура авіатранспорту	94	98	87	-11	+4	2.6
Інфраструктура наземного транспорту	72	84	67	-17	+12	3.3
Туристична інфраструктура	55	62	75	+13	+7	3.7
Інфраструктура телекомунікацій	51	52	64	+12	+1	3.4
Цінова конкурентоспроможність туристичної індустрії	116	115	37	-78	-1	3.9
Людські ресурси	68	80	73	-7	+12	5.1
Рівень гостинності	66	62	46	-16	-4	4.8
Природні ресурси	112	104	118*	+14	-8	2.4
Культурні ресурси	88	84	118*	+34	-4	1.8

Джерело [4; 5; 6]: *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2009. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2008. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2007.*

лікарняних ліжок на душу населення і 29 місце по кількості лікарів на душу населення [4; 6].

Пріоритетність туризму в державі знаходиться на одному з останніх місць, цим можна пояснити 87 місце в рейтингу. Непослідовні дії уряду по відношенню до розвитку туризму призвели до того, що бренд України як туристичної держави знаходиться на 113 місці [4].

По оцінці інфраструктури авіатранспорту Україна займала у 2009 р. 94 місце. Цей низький показник повинен бути поштовхом до її модернізації [4].

Щодо інфраструктури наземного транспорту, то у 2009 р. Україна займала 72 місце порівняно з 84 місцем у 2008 р., що пояснюється підвищенням оцінки якості національної транспортної мережі на 61 позицію [4; 5].

По розвитку туристичної інфраструктури у 2009 р. Україна знаходилась на 55 місці, що на 20 позицій вище порівняно із 2007 р. За кількістю готельних номерів країна займала 107 місце, а по кількості банкоматів, які приймають картки VISA - 33 місце [4; 6].

Щодо оцінки інфраструктури телекомунікацій, то у 2009 р. Україна зайняла 51 місце, причому по кількості користувачів мобільними телефонами країна знаходиться на 14 місці у світі [4].

Цінова конкурентоспроможність туристичної індустрії України є досить низькою. Так, у 2007 р. країна займала 37 місце, а у 2009 р. - 116 місце. Це пояснюється невідповідністю ціни туристичних послуг рівню їх якості, а також збільшенням рівня оподаткування.

Щодо оцінки якості людських ресурсів, то у 2009 р. Україна піднялась на 12 пунктів порівняно із 2008 р. і займала 68 місце у світі. Сильними сторонами країни є висока якість рівня освіти (40 місце) і достатньо ефективна для бізнесу система найму і звільнення працівників (11 місце). Слабкими сторонами - нестача на ринку праці хороших зарубіжних спеціалістів (106 місце) та низька тривалість життя (95 місце) [4; 5].

Рейтинг України по рівню гостинності у 2009 р. опустився на 20 пунктів порівняно із 2007 р., що пов'язано з погіршенням відношення населення до іноземних туристів та зниженням рівня відкритості країни для

туризму (2007 р. - 16 місце, 2009 р. - 57 місце) [4; 6].

По оцінці стану природних ресурсів Україна у 2009 р. зайняла 112 місце. Це на 8 пунктів нижче, ніж у 2008 р., що пояснюється погіршенням якості охорони навколишнього середовища. Тому пріоритетним завданням повинен бути розвиток сектора на більш екологічно стійкій основі, враховуючи важливість якості навколишнього середовища для потенційних курортів України та гірського туризму [4].

Культурні ресурси України у 2009 р. знаходились на 88 позиції, що на 30 пунктів краще порівняно з 2007 р. Хоча слід відмітити, що по кількості культурних пам'яток ЮНЕСКО країна займає 65 місце у світі [4; 6].

У цілому дані дають можливість об'єктивно оцінити сильні та слабкі сторони туристичної індустрії України і показують, що країна сьогодні не може конкурувати з розвинутими туристичними державами.

На основі цих даних, загальної динаміки по окремих позиціях уряд країни повинен вживати заходи для покращення конкурентоспроможності у сфері туризму. Основними завданнями є: реальне визнання туризму одним із основних пріоритетів держави, створення сильного органу влади по управлінню розвитком туризму, впровадження апробованих у світі економічних механізмів успішного ведення туристичного бізнесу і заохочення інвесторів.

Список літератури

1. *Дорожня карта, ведуча к восстановлению.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.UNWTO_konfkazah.pdf
2. *World Travel & Tourism Council, TSA Research 2008.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.wttc.org/eng/Tourism_Research/Economic_Research/Country_Reports/Ukraine
3. *The Ukraine Competitiveness Report 2008. Towards Sustained Growth and Prosperity.* - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.weforum.org>
4. *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2009. Managing in a Time of Turbulence.* - *World Economic Forum.* - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.weforum.org/pdf/TTCR09/>

5. *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2008. Balancing Economic Development and Environmental Sustainability.* - [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.weforum.org/pdf/Global_Competitiveness_Reports/TTReport/TTfullreport.pdf
6. *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2007. Furthering the Process of Economic Development.* - [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.tourism-futures.org/content/view/1999/117/>

РЕЗЮМЕ

Заячківська Галина

Индекс конкурентоспособности Украины в сфере путешествий и туризма

Рассмотрены составляющие индекса конкурентоспособности страны в сфере путешествий и туризма, проанализированы показатели конкурентоспособности Украины на мировом туристическом рынке.

RESUME

Zayachkovska Galyna

The travel and tourism competitiveness index of Ukraine

The article deals with the composition of travel and tourism competitiveness index, analyzes indicators of Ukraine's competitiveness on the world tourist market.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2010 р.